

Jaarverslag 2017

Bijzondere Leerstoel 'Diversiteit in taal en cultuur in Brabant'

Prof. dr. Jos Swanenberg

Inleiding

Instelling en onderbrenging

De bijzondere leerstoel 'Diversiteit in taal en cultuur in Brabant' is ingesteld in 2009 en ondergebracht bij het Department of Culture Studies van de Tilburg School of Humanities and Digital Sciences (TSHD) aan Tilburg University, en maakt deel uit van Babylon, Center for the Study of Superdiversity. De leerstoel wordt beheerd door de stichting Erfgoed Brabant, die provinciaal beleid op het gebied van cultureel erfgoed uitvoert, en wordt gefinancierd door de Provincie Noord-Brabant. Bij Erfgoed Brabant valt de leerstoel binnen de programmalijn Erfgoed Brabant Academie. Dit programma richt zich op educatie en deskundigheidsbevordering van liefhebbers en professionals die zich bezighouden met cultureel erfgoed in Noord-Brabant.

De leerstoel is in februari voor 2009 voor het eerst ingesteld, voor een periode van vier jaar. De tweede termijn van drie jaar (2013-2015) liep op 31 december 2015 af. De derde termijn is voor vier jaar vastgesteld, 2016-2019, de provincie heeft tot en met 2020 middelen gereserveerd en het arbeidscontract van de hoogleraar werd in 2016 door Tilburg University voor onbepaalde tijd verlengd. De omvang van de leerstoel is 0.4 fte.

Raad van toezicht

De Raad van toezicht van de bijzondere leerstoel is dit jaar bijeengekomen op 21 september. Hij bestaat uit:

- Prof. dr. Wim Drees, decaan TSHD, Tilburg University,
- Prof. dr. Sjaak Kroon, hoogleraar Meertaligheid in de multiculturele samenleving, Department of Culture Studies, TSHD, Tilburg University,
- Drs. Patrick Timmermans, directeur Stichting Erfgoed Brabant.

Begeleidingscommissie

Er is voor de bijzondere leerstoel ook een inhoudelijke begeleidingscommissie ingesteld. Deze heeft als taak actief bij te dragen aan de invulling en uitvoering van de voorgestelde activiteiten.

De begeleidingscommissie kwam dit jaar bijeen op 10 november. Zij bestaat uit de volgende personen:

- Prof. dr. Ad Backus, Department of Culture Studies, TSHD, Tilburg University,
- Prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld, Department of Sociology, Tilburg School of Social and Behavioral Sciences, Tilburg University,
- Prof. dr. Roeland van Hout, Afdeling Taalwetenschap, Radboud Universiteit Nijmegen,
- Dr. Anne Kerkhoff, Fontys Lerarenopleiding Tilburg,
- Dr. Joep Kruijzen, voormalige Toon Weijnen Stichting,
- Dr. Wies van Leeuwen, voorheen Provincie Noord-Brabant.

Terrein

De bijzondere leerstoel beweegt zich op het terrein van de diversiteit van de Brabantse talen en culturen in ruime zin. Dit omvat de autochtone en allochtone diversiteit aan talen (zoals regionale en sociale dialecten, etnolecten en etnische minderheidstalen) en het brede scala aan literaire en culturele uitdrukkingsvormen zoals die zich in de provincie Noord-Brabant manifesteren en zoals die een bijdrage leveren aan processen van identiteitsvorming van groepen en regio's.

Het thema heeft vorm gekregen in de volgende onderzoekslijnen:

1. taal en cultuur in de marges: lokale en globale interactie
2. taalgebruik en context: plaats, tijd en identiteit
3. taal en onderwijs: moedertaalonderwijs, dialect en accent, onderwijs en nieuwe immigranten.
4. de structuur van taalvariatie, in het bijzonder lexicale variatie.

Activiteiten

In het kader van de leerstoel worden activiteiten ontplooid op het gebied van onderzoek, onderwijs, maatschappelijke dienstverlening (valorisatie) en netwerkvorming.

Onderzoek en onderwijs

Deze activiteiten bestaan uit het initiëren en begeleiden van onderzoek gericht op een van de hierboven benoemde onderzoeksthema's. In 2017 werd er vooral gewerkt aan de twee eerstgenoemde hierboven genoemde onderzoekslijnen.

Promotiebegeleiding

Op 9 juni 2017 promoveerde Sandra Wagemakers MSc op haar proefschrift *Brabants is Here. Making Sense of Regional Identification*. Zij werd begeleid door prof. dr. A.J. Bijsterveld en Swanenberg, en werkt nog aan een publiksboek in het Nederlands dat over haar onderzoek gaat. Het is de bedoeling het boek te presenteren tijdens een symposium met het veld van Erfgoed Brabant. Dit heeft enige vertraging opgelopen omdat Wagemakers sinds april 2018 een mooie nieuwe baan heeft als onderzoeker bij het Expertisecentrum Beroepsonderwijs (ecbo) in 's-Hertogenbosch.

In het najaar is ir. Christ Buiks als buitenpromovendus onder supervisie van Swanenberg begonnen aan een onderzoek dat inzicht wil geven in de diversiteit en dynamiek van het menselijk handelen in het landschap (begeleiding i.s.m. dr. Roy van Beek, Wageningen UR). Hij onderzoekt dit door de herkomst, spreiding en dichtheid van toponiemen (geografische namen) in de afgelopen zeven eeuwen te analyseren.

Op 1 december 2017 begon Valentino Pamolango onder supervisie van Swanenberg een promotie-onderzoek naar de variatie binnen Balantak, een Austronesische taal op Sulawesi, Indonesië (begeleiding i.s.m. prof. dr. Ad Backus). Balantak is nog nauwelijks beschreven. Het onderzoek moet inzicht brengen in de verschillen en verwantschappen binnen Balantak en met naburige talen, met gebruikmaking van de nieuwste technieken (dialectometrie). Het onderzoek wordt gefinancierd door de Indonesische overheid. De raakvlakken met het thema van de leerstoel liggen in onderwerpen als beschrijving, behoud en promotie van een regionale minderheidstaal onder druk.

Tevens maakte de hoogleraar deel uit van de promotiecommissie van Xuan Wang (Tilburg University), die op 22 december haar proefschrift *Online and offline margins in China: Globalization, language and identity* verdedigde.

Overige onderzoeksbegeleiding

In het najaar van 2017 hebben Ad Backus en Swanenberg een Erasmus-student, Andrea Favia, ReMa-student van de Universiteit van Pavia, begeleid bij zijn onderzoeksstage. Het onderwerp was het leren van Italiaans door Nederlanders, in het bijzonder het leren van klankcombinaties en zinsconstructies die het Nederlands niet kent.

Ook begeleidde Swanenberg het onderzoek van Kristel Doreleijers (MA Neerlandistiek Utrecht) als onderdeel van haar onderzoeksstage bij Erfgoed Brabant en haar MA Thesis (i.s.m. prof. dr. Marjo van Koppen). De thesis is getiteld *'Unne kuukske'? Een onderzoek naar variatie in genusmarkering door (jonge) Brabantse dialect-/regiolectsprekers in regio Eindhoven*.

Online enquête

De leerstoel neemt deel aan grootschalig dialectonderzoek, dat in 2012 is begonnen door prof. dr. em. Siemon Reker (RU Groningen). Dit project is sinds 2016 geadopteerd door de Stichting Nederlandse Dialecten, waarvan Swanenberg bestuurslid is. In 2017 werden 3 digitale vragenlijsten aangeboden onder de naam 'Vraag en Antwoord' (www.hetverhaalvanhetbrabants.nl).

Digitaliseringsproject

Swanenberg werkt mee aan het project "elektronische Woordenbank van de Nederlandse Dialecten" van prof. dr. Nicoline van der Sijs (RU Nijmegen & Meertens-Instituut). Hiertoe worden lokale en regionale dialectwoordenboeken gedigitaliseerd en in databaseformaat samengevoegd naar het voorbeeld van de Etymologiebank. Van der Sijs heeft de Woordenbank van de Nederlandse Dialecten gelanceerd in juni 2015 (www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/). De database wordt voortdurend uitgebreid.

Op 14 december is de nieuwe website van het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten* gelanceerd: <http://e-wbd.nl/> tijdens een symposium over Brabantse dialectwoorden dat door Swanenberg werd georganiseerd in 's-Hertogenbosch. Er waren 65 belangstellenden aanwezig. Swanenberg is betrokken geweest bij de digitalisering van het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten*. Het project werd geleid door prof. dr. Roeland van Hout (RU Nijmegen), Van der Sijs is nauw betrokken.

Deze projecten leiden gezamenlijk tot de ontsluiting van een enorme hoeveelheid vrij beschikbaar, digitaal onderzoeksmateriaal. Van der Sijs ambieert de elektronische Woordenbank van de Nederlandse Dialecten samen te brengen met het Limburgse en Brabantse e-woordenboek, met de Etymologiebank en met vergelijkbare Vlaamse lexicale dialectdatabases.

Bundels

Het manuscript van de bundel *Language and culture on the margins: global/local interactions* van prof. dr. Sjaak Kroon en Swanenberg is in november geaccepteerd door de editors prof. dr. Marilyn Martin-Jones en dr. Joan Pujolar. Het boek komt in de serie 'Critical Studies in Multilingualism' van Routledge. De bundel zal verschijnen in 2018.

Daarnaast werken Kroon en Swanenberg ook samen aan een bundel over 'Chronotopic Identity Work', waarvoor hun gezamenlijke panel met die titel op het Sociolinguistics Symposium in 2016 als uitgangspunt dient. Het voorstel is in maart 2017 geaccepteerd door Anna Roderick voor de 'Encounter Series' van Multilingual Matters. Het manuscript wordt in het voorjaar van 2018 aangeboden aan de uitgever.

Organisatie en presentaties

Op 13 oktober gaf Swanenberg een lezing "Grenzen aan de streektaal. De taalkundige en de culturele benadering van het Brabants in Nederland" tijdens de Internationale Streektaalconferentie van de Stichting Nederlandse Dialecten, in Amsterdam.

Daarnaast organiseerde hij op 22 september een studiedag voor Anéla, de vereniging voor toegepaste taalwetenschap in Nederland en België. Deze vond plaats bij Fontys Lerarenopleiding Tilburg, i.s.m. Guusje Jol, dr. Petra Poelmans en dr. Anne Kerkhoff. Het thema was taalvaardigheid, taalverwerving en meertaligheid.

Op 9 augustus presenteerde hij een paper "Language creativity and dialect leveling. Does dialect loss give more or less variation?" op het Methods in Dialectology-congres te Tokyo, Japan.

Op 23 juni organiseerde hij ook voor Anéla een bijeenkomst in Utrecht, i.s.m. Emannuelle le Pichon, waar prof. dr. em. Guus Extra een master class verzorgde.

Op 31 maart organiseerde Swanenberg de 'Sociolinguistics Circle' in het Dante gebouw van Tilburg University. Ted Hua Nie, dr. Massimilano Spotti en prof. dr. Ad Backus namen deel aan de organisatie.

Tot slot maakt de hoogleraar deel uit van de Scientific Committee van het Sociolinguistics Symposium dat in 2018 in Auckland, New Zealand wordt georganiseerd. Voor 2017 hield dit in dat hij deelnam aan het beoordelen van de voorstellen voor presentaties op dit congres.

Onderzoeksaanvragen

De hoogleraar heeft een aanvraag, 'Changing gender: language variation and change in gender marking in Dutch dialects', ingediend voor de Vrije Competitie van NWO. Medeaanvrager was prof. dr. Marjo van Koppen (Utrecht). Het voorstel kwam niet door de eerste ronde.

Vervolgens hebben Van Koppen en Swanenberg een voorstel begeleid van Kristel Doreleijers voor de facultaire voorronde van PhD's in the Humanities van NWO. Het

voorstel belandde op de vierde plaats (reserveplaats). Het voorstel is ook ingediend bij de U.Utrecht.

Onderwijs

In januari-april 2017 heeft Swanenberg college gegeven in de MA Art, Media and Society van TSH. Twaalf studenten hebben het vak Culture Policy and Economic Impact (6 ects) gevolgd en succesvol afgesloten met een paper.

De hoogleraar maakt deel uit van het redactieteam van Diggit, een digitaal magazine over cultuurwetenschap dat onder meer dient als podium voor onze studenten, www.diggitmagazine.com

Daarnaast gaf hij college in de reeks van Regionale Geschiedbeoefening van prof. dr. Arnoud-Jan Bijsterveld (Tilburg School of Social and Behavioral Sciences).

Valorisatie (maatschappelijke dienstverlening)

De leerstoel draagt zorg voor advisering en ondersteuning van lokale en provinciale initiatieven en publieksactiviteiten op het gebied van de talige en culturele diversiteit in Brabant, en voor informatieverstrekking, direct door middel van lezingen, voordrachten en publicaties (ook voor het onderwijs) en indirect door aanwezigheid in de gesproken en geschreven media (regionaal en landelijk).

Maatschappelijke dienstverlening krijgt daarnaast ook gestalte binnen de aanstelling van Swanenberg in zijn hoedanigheid van adviseur bij Erfgoed Brabant (0.6 fte). Dat werk bestaat uit de stimulering en ondersteuning van activiteiten binnen het veld van heemkunde, streektaalbeoefening en immaterieel erfgoed in Noord-Brabant. Dergelijke activiteiten behelzen o.a. publicaties, festivals, congressen, lezingen en workshops in het onderwijs. Ook beleidsadvisering rond talige en culturele diversiteit behoort tot de taken. Partner is onder meer de provincie, de subsidiënt van Erfgoed Brabant en van deze bijzondere leerstoel. Bovendien representeert de leerstoel de expertise van 'diversiteit in taal en cultuur in Brabant'.

De Erfgoed Brabant Academie, een samenwerkingsprogramma van de stichting Erfgoed Brabant en de leerstoelen van Bijsterveld en Swanenberg, leidde in 2016 tot diverse bijdragen aan de scholing van erfgoedwerkers. Swanenberg heeft een begeleidingstraject opgezet, netwerkbijeenkomsten georganiseerd en diverse lezingen gegeven voor historische verenigingen en heemkundekringen in Noord-Brabant. Ook gaf hij lezingen voor het Regionaal Archief Tilburg en op het Erasmus Festival Brabant in 's-Hertogenbosch, de

Brabantdag van de Nederlandse Genealogische Vereniging en Festival het Verhaal in Veghel.

Bij Erfgoed Brabant publiceert Swanenberg ook populariserende artikelen en boeken, zie hieronder.

Op 22 maart mocht de hoogleraar een college geven voor de Kinderuniversiteit: https://www.youtube.com/watch?v=8SMMPFRwR_A. Daarnaast verzorgde hij een kleinere workshop op Tilburg University voor een basisschool, op 6 april, en mocht hij de prijs uitreiken bij de Kènderkwèèk in de Euroscop op 12 april. De Kènderkwèèk is een Tilburgse dialectliedjeswedstrijd voor basisscholen die elk jaar door de Stichting Tilburgse Taol en Factorium Podiumkunsten georganiseerd wordt.

Hij gaf twee gastcolleges, voor de Master Neerlandistiek en voor de Master Taalverwerving en meertaligheid aan de Universiteit Utrecht. Voorts verzorgde hij een workshop voor vijf vijfde klassen van het Stedelijk Gymnasium in 's-Hertogenbosch.

Tot slot mocht de hoogleraar optreden als sparring partner van de Vlaamse schrijver Yves Petry, in 2017 artist in residence van theater de NWE Vorst.

Netwerkvorming

Sinds 1 juli 2016 is Swanenberg bestuursvoorzitter van Anéla, de Nederlandse Vereniging voor Toegepaste Taalwetenschap. Hij maakt ook deel uit van het bestuur van de Stichting Nederlandse Dialecten, die de Internationale Streektaalconferentie in Middelburg organiseerde, en hij is lid van de standing committee van de Sociolinguistics Circle die dit jaar door hem in Tilburg georganiseerd werd. Hij verzorgde dit jaar één peer review voor een wetenschappelijke tijdschrift en was eenmaal lid van een promotiecommissie.

Ook is Swanenberg lid van de advieswerkgroep Taalvariatie voor de Nederlandse Taalunie, sinds december 2017.

Verder is hij lid van de redactieraad van *Taal en Tongval. Tijdschrift voor Taalvariatie* en van de redactie van *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal*. Tot slot is Swanenberg lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, van het Comité van Aanbeveling voor het Genootschap Onze Taal, en van de Bibliotheekadviescommissie Brabant Collectie (TiU).

Publicaties

Hoofdstuk in bundel:

Swanenberg, J. (2017), Brabants dialect op Facebook en Twitter. In V. de Tier, T. van de Wijngaard, A.-S. Ghyselen, *Taalvariatie en sociale media*, 25-32.

Korte bijdragen:

Swanenberg, J. (2017), Voorwoord. In W.J. Vos, *Gemerts Woordenboek*, 6-7.

Swanenberg, J. (2017), De Braboneger en zijn dialectgebruik op Twitter, *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal* 3(4), 26-27.

Swanenberg, J. (2017), Een accent: schaamte of trots?, *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal* 4(1), 28.

Swanenberg, J. (2017), Gemerts dialect, *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal* 4(1), 13.

Swanenberg, J. (2017), Dat is nou echt Brabants, *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal* 4(2), 17..

Swanenberg, J. (2017) We hebben een clubske opgericht, *Brabants. Kwartaalblad over Brabantse Taal* 4(3), 28-29.

Swanenberg, J. (2017), Het accentplafond, *Bossche Kringen* 4(1), 36-37.

Swanenberg, J. (2017), Kummelig, *Bossche Kringen* 4(3), 46-47.

Swanenberg, J. (2017) Geschiedenesbuekske, in: *Bossche Kringen* 4(5), 48-49

Swanenberg, J. (2017) Bespreking van: 't Is schaand vûr de mieñse: bijzondere verhalen, gedichten, woorden en gezegdes in de dialecten van het Land van Heusden en Altena. In: *Historische Reeks Land van Heusden en Altena*. 26, 176-177